

דיני ממונות¹ נידונים בשלשה דיינים. ומונה המשנה עוד דברים שהם בשלשה דיינים: גזילות, כגון הכופר בפקדון שמשלח בו יד הוא גזלן, וכן החוטף מיד חבירו שהוא גזלן². והחובל בחבירו שחייב בחמשה דברים, בשלשה. נזק שנגרם על ידי שור המועד או אדם שהזיקו, וחצי נזק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. האונס, והמפתה, נערה בתולה שמשלמים חמשים כסף. והמוציא שם רע שעונשים אותו מאה כסף רבי מאיר אומר בשלשה. וחכמים אומרים, מוציא שם רע בעשרים ושלשה, מפני שיש בו דיני נפשות. שאם היה אמת שזינתה תחתיו, היא בסקילה. חיוב מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה.

עיבור החדש בשלשה. עיבור השנה שמוסיפים חודש מפני האביב והתקופה רבי מאיר אומר בשלשה, רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה מתחילין ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרין בשבעה, ואם גמרו בשלשה מעוברת.

סמיכת זקנים על ראש פר העלם דבר, ועריפת עגלה, רבי שמעון אומר בשלשה, רבי יהודה אומר בחמשה. החליצה, ומיאון של יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה³, בשלשה. נטע רבעי, ומעשר שני שאין יודעים כמה שווי דמיו⁴, שבא לחללם על המעות, בשלשה. ההקדשות, נישומים בשעת פדיונם שלשה. הערכין המטלטלים בשלשה, רבי יהודה אומר אחד מהן כהן⁵. והקרקעות נישומים בעת פדיונם, בתשעה אנשים והעשירי כהן. וכן אדם הבא לפדות את עצמו מיד הקדש, צריך עשרה לשומו.

דיני נפשות בעשרים ושלשה הרובע דיני נפשות בעשרים ושלשה. שור שרבע אשה והנרבע בכ"ג שור הנסקל בכ"ג ובהמה שנרבעת לאיש, בעשרים ושלשה שהוקשו

זה לזה, שנאמר: "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבֶּהֱמָה" "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתּוֹ בְּבִהְמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת הַבֶּהֱמָה תִּהְרַג" ללמד ששניהם בעשרים ושלשה. שור שנגח אדם ומת שדינו בסקילה, נידון בעשרים ושלשה, שנאמר: "הַשּׂוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת", כמיתת בעלים בעשרים ושלשה כך מיתת השור. הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש, שהמיתו אדם, ונידונים בסקילה כמו שור, מיתתן בעשרים

1 אחר ששנה דינים בשלש בבות את הדינים משמיענו בכמה דנים אותם. תוס'.

2 כגון ויגזול את החנית מיד המצרי, אבל לזה ולא שילם, לא נקרא גזלן שמלוה להוצאה ניתנה. רש"י.

3 שיוצאת במיאון בלא גט כל זמן שלא גדלה. דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ומיאונין דרבנן, ומדאורייתא א"צ אפילו מיאון שאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה.

4 כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק.

5 שכתוב כהן בפרשה כערכך הכהן וגו' רש"י.

ושלשה. רבי אליעזר אומר, כל הקודם להורגן זכה. רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה.

אין דין שבט נביא שקר וכה"ג אלא ומונה המשנה את הדברים שנידונים בבית דין של שבעים ואחד: דנין את השבט⁶ ואת נביא השקר⁷,

ואת הכהן הגדול, ומוציאין למלחמת הרשות שאינה ממלחמת יהושע בכיבוש הארץ⁸. ומוסיפין על העיר ירושלים, ועל העזרות, ומושיבים בית דין חדש של עשרים ושלשה בעיר, ועושין עיר הנדחת, על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת בעיר הסמוכה לגבול שבין ישראל לנכרים, ואין דנים שלש ערים סמוכות בדין עיר הנדחת, אבל עושין אחת או שתיים.

סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד, וקטנה של עשרים ושלשה. מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שנאמר: "אֶסְפְּהָ לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל", ומשה על גביהן, רבי יהודה אומר שבעים.

ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה? שנאמר:

"וַיִּשְׁפְּטוּ הָעֵדָה" "וַהֲצִילוּ הָעֵדָה", עדה שופטת לחובה בעשרה, ועדה מצלת לזכות בעשרה⁹. ועדה היא עשרה, שנאמר: "עַד מָתִי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת", יצאו יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה? ממשמע שנאמר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרַי רַבִּים לָרָעָה", נלמד שיש לילך לטובה ולא עם הרוב לרעה, אם כן למה נאמר "אַחֲרַי רַבִּים לָהֶטָה"? ללמד שלא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, כשאתה בא להכריע דין לטובה, די בדיין אחד להכריע את מנין המזכים¹⁰. אולם כשאתה בא להכריע לחובה, צריך שירבו המחייבים בשנים על המזכים¹¹. ואין בית דין שקול¹², מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלשה.

וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין? מאה ועשרים. רבי נחמיה אומר, מאתים ושלשים, כנגד שרי עשרות, שיהא כל אחד מבית דין שר של עשרה¹³.

גמרא

ר' אבהו א' מהן דיני ממונות גזילות למדנו במשנה שדיני ממונות נידונים בשלשה וחבלות אבל לא הודאות והלואות וממשיכה המשנה שאף גזילות וחבלות נידונים

6 רש"י כ' רובו של שבט שעבדו עבודה זרה במזיד. ועיין בסוגיית הגמ' דף ט"ו ע"ב – ט"ז ע"א.

7 בחנק בגמרא שאלו מנלן דבעי שבעים ואחד? רש"י.

8 רש"י.

9 הכ' השמיע שצריך עשרים, שאם יחלקו, יהיו עשרה מחייבים ועשרה מזכים הרי כאן עשרים. רש"י.

10 אפילו אין יתירים המזכין על המחייבין אלא אחד זכה.

11 וה"ק לא תהיה אחרי רבים לרעות על פי אחד, אבל אחרי רבים בשנים, אפילו לרעות, ולכן צריכים עשרים ושנים, שצריכים עשרה מזכים שכתוב והצילו העדה, ואין חובה פחות משנים עשר.

12 אין עושין בית דין זוגות, שאם יחלקו לחצאין הם שקולים ולא תתכן הטייתך לטובה על פי אחד, ומוסיפים עליהן עוד אחד. רש"י.

13 שלא אצאנו שררה בפחות מעשרה.

בשלשה. שואלת הגמרא, האם גזילות וחבלות אינם דיני ממונות? אמר רבי אבהו, התנא מפרש מה הם דיני ממונות? גזילות וחבלות, אבל לא הלואות והודאות¹⁴. הודאות שבא לדון בעדי הודאה, שמביא עדים שאומרים בפנינו הודה לו, הלואות שבא לדון בעדי הלואה, שמעידים בפנינו הלוהו והלה כופר¹⁵.

והתנא צריך לשנות דיני ממונות בג' ואם התנא היה שונה דיני ממונות בשלשה, היינו גזילות וחבלות

אומרים שאפילו הודאות והלואות, ולכן שנינו גזילות וחבלות בשלשה. ואם היה שונה גזילות וחבלות בשלשה ולא שונה דיני ממונות בשלשה, היינו אומרים שהוא הדין אפילו הודאות והלואות, והתנא שנה במשנה גזילות וחבלות משום שעיקר הדין של שלשה כתוב בתורה בגזילות: "אִם לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹקִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמֶּלֶאכֶת רַעְהוּ"¹⁶, חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו¹⁷. ואם התנא לא היה שונה במשנה דיני ממונות בשלשה, היינו אומרים שהוא הדין לדיני מלוה. ולכן התנא שנה דיני ממונות. ושנה ומה הן דיני ממונות, גזילות וחבלות, למעט הודאות והלואות.

שואלת הגמרא, ולעניין מה ממעטת המשנה את דיני מלוה שאינם כגזילות וחבלות, אם לומר שלא צריכים שלשה, הרי אמר רבי אבהו, שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל¹⁸ אין דיניהם דין? אלא לומר שלא צריכים בהם מומחים¹⁹. ומבררת הגמרא, מדוע מה סובר התנא שלא מצריך מומחים. אם הוא סובר שאומרים 'עירוב פרשיות כתוב כאן', יהיו צריכים בהלואות גם מומחים. שהרי אם הפרשיות הכתובות בפרשת משפטים הן מעורבות, שיש מקרא שכתוב בפרשה והוא מפרשה אחרת²⁰. והכתוב "אשר יאמר כי הוא זה" מדבר בהלואה, הרי נאמר בכתוב הזה "אלהים", ומשמע מומחים לשון שררה ורבנות^{21 22}. ואם התנא סובר

14 שבאים על גמילות חסדים, ויש נעילת דלת בפני לוין. רש"י.

15 ויש כלשון זה, הודאה אחר הודאה הלואה אחר הלואה מצטרפין לגבי עדים זוממים וי"מ הודאות שמודה במקצת, הלוואות שכופר הכל, וראשון עיקר. רש"י.

16 ממה שכתוב בפרשה אלהים שלש פעמים לומדים שצריכים שלשה, והכתוב הוא בשומר חנם, וזה טוענו ששלח יד בפקדונו, דהיינו גזילות. רש"י.

17 היה צריך לנקוט קודם ממונו ואח"כ גופו ברישא שכן הדרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט. י"ל שחבלה שייכא בגוף יותר ופשוט יותר לכך נקט ברישא חבל בגופו. תוס'.

18 לקמן שנחלקו בפרשה, ור' אבהו השמיע שבדין כולם מודים שצריכים שלשה. רש"י.

19 סמוכים, ונטלו רשות מנשיא לדון. רש"י.

20 כגון אשר יאמר כי הוא זה שלומדים שמודה במקצת הטענה ישבע כו', שכתב בשומר חנם, לא נאמר על שומר חנם ששומרים חייבים שבועה אע"פ שלא הודו במקצת. שהודאה מקצת הטענה היא על פרשת אם כסף תלוה.. אבל בפיקדון שאין גמילות חסדים מעיו פניו וכופר הכל, ובעי שבועה. רש"י.

21 כמו שמתרגם ראה נתתי אלהים לפרעה לשון רבנות וצריכים מומחים. רש"י.

22 מפורש בהגזול קמא (ב"ק דף קז.). תוס'.

תימה שמשמע כאן שממעטים הדיוטות מהכתוב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פח:) ממעט מהכתוב לפניהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות. וי"ל ששם ממעטים מלפניהם משום שלפניהם נא' על אלהים שכאן, לומר לפני הדיוטות המפורשין במקום אחר. ובגיטין פ"ה משום שנא' על שבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' שהם סנהדרין. ונראה לפרש שבגיטין לענין מדובר לענין כפייה אבל אלהים לא נאמר על עשוי מיירי אלא בדין בעלמא. ומה שמשמע לו דברי עשוי מלפניהם הוא משום שדורשים לקמן מאשר תשים אלו

ש' אין עירוב פרשיות כתוב כאן'. והכתוב אינו מדבר בהלואה מנין שצריכים בהלואות שלשה?²³. ואומרת הגמרא שהתנא סובר שאומרים 'עירוב פרשיות כתוב כאן', ובדין שהיו צריכים מומחים, ולא צריכים מומחים משום תקנת חכמים כמה שאמר רבי חנינא.

כלי הדיין ששייך בהם שימה. תוס'.

23 הדבר נלמד משלש אלהים לקמן ובהלואה לא כתוב אלהים. רש"י.

